

EPSTEIN, Richard A.: Právo, ekonomie a politika

Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 288 s. ISBN 9788073575298.

Radek Vojtek*

Je-li možno rok 1961 považovat za rok vzniku disciplíny označované jako *Law & Economics*¹, neboť v tomto roce² byla publikována její dvě základní a stěžejní díla³, pak letošní rok tato disciplína pomyslně slaví padesát pět let své existence.

Tuzemští zájemci o problematiku *Law & Economics* jsou však v podstatě stále odkázáni na několik málo publikací v českém jazyce⁴, mezi které bezesporu patří překlad souboru (výběru) statí Richarda Epsteina, profesora *University of Chicago* a *New York University*, jednoho z předních soudobých právních teoretiků, představitele tzv. chicagské školy⁵, vydaný nakladatelstvím *Wolters Kluwer* ve spolupráci s vysokou školou *CEVRO institut* a *Liberálním institutem, Praha*, již v roce 2010 pod názvem *Právo, ekonomie a politika*, a kterému se dosud (snad s výjimkou první kapitoly)⁶ kupodivu nedostalo veřejně dostupné a ucelené recenze; v této souvislosti lze souhlasit s názorem, že dostupnost textu v češtině má významný vliv na tuzemský diskurs, a to ve srovnání s texty možná zásadnějšími, ale do češtiny nepřeloženými.⁷

Každá ze šesti statí, resp. jejich překladů v podobě kapitol knihy je věnována jednotlivým společenským problémům z pohledu autora, coby stoupence klasického liberalismu (až libertariána), tedy primárně zastávce minimalizace (zásahů) státu a maximalizace svo-

* Mgr. Radek Vojtek, doktorand, Katedra ústavního práva a politologie, Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Brno; právník České národní banky / Ph.D. student, Department of Constitutional Law and Political Science, Faculty of Law, Masaryk University, Brno, Czech Republic; Czech National Bank lawyer / E-mail: 68133@mail.muni.cz

1 Právo a ekonomie, nebo také ekonomická analýza práva - srov. BROULÍK, Jan a Jan BARTOŠEK. *Ekonomický přístup k právu*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. XIII. Právo a společnost (C. H. Beck). ISBN 9788074005732.

2 POSNER, R. A. *The economics of justice*. Harvard University Press, 1983, s. 4.

3 COASE, R. H. *The Problem of Social Cost*. The Journal of Law&Economics, 1960, 3, s.1–44. a CALABRESE, G. *Some Thoughts on Risk Distribution and the Law of Torts*. The Yale Law Journal, 1961, 70(4), s. 499–553.

4 V této souvislosti je nutno připomenout publikaci: ŠÍMA, Josef. *Ekonomie a právo: úvod do logiky společenského jednání*. Praha: Oeconomica, 2004. ISBN 8024507498.

5 BROULÍK, 2015, op. cit., s. 70.

6 ŘIHÁK, Hynek (alias Hynek Rk). *Epstein R. A.: Právo, ekonomie a politika*. [citováno dne 6. 6. 2016]. Dostupný z <http://www.mises.cz>

7 BROULÍK, 2015, op. cit., s. 124.

body jednotlivce, přičemž použité argumenty a závěry z nich vyplývající jsou a mohou být pro mnohé značně kontroverzní.

Kapitola první, nazvaná *Proti antidiskriminačnímu zákonodárství - Analytické základy*, je kritikou antidiskriminačního zákonodárství (na trhu práce). Autor se vymezuje proti přemíře antidiskriminační regulace s tím, že jsou předkládány argumenty jak v teoretické, tak empirické rovině. Argumentační bázi autor staví primárně na kontrastu principů smluvní svobody, resp. autonomie vůle a antidiskriminačního zákonodárství, odmítnutí principu děleného vlastnictví, resp. na Lockově pojetí vlastnictví (práce), ale i na nákladech spojených s překonáním informační asymetrie mezi (potenciálními) zaměstnanci a zaměstnavateli. Negativní důsledky ingerence státu (nejen) v antidiskriminačním zákonodárství autor nalézá mj. i za pomoci aplikace principů teorie komparativních výhod.

Kapitola druhá věnovaná tématu (a nazvaná) *Behaviorální ekonomie: Lidské omyly a tržní náprava* rozvíjí úvahy nad (i)racionalitou lidského jednání při rozhodování důležitých věcí, resp. nad vlivem emocí v situacích, kdy je racionalita nejvíce potřebná. Argumentační rovinu autor rozvíjí od (omylů) dospívajících, resp. nesvéprávných, přes hledání vhodné reakce právní úpravy na omyly svéprávných (příkladmo v oblasti spotřebitelských úvěrů), přes chybný úsudek ve stanovení hodnoty (proti)plnění, až po důsledky („agresivního“ marketingu) používání kreditních karet, resp. zadlužování. Řešení předestřenému stavu autor spatřuje ve zdrženlivosti při přijímání (další) právní regulace spotřebitelských úvěrů s tím, že jakákoliv regulace, která omezí rozmařilého dlužníka, totiž současně odradí dlužníka obezřetného, což se promítne do zvýšení cen spotřebitelských úvěrů, tedy primárně ku škodě těch, kteří mají (v úmyslu) úvěr splatit.

Kapitola třetí je nazvána *Lidský a ekonomický rozměr altruismu: Případ transplantace orgánů*. Tuto kapitolu je zřejmě bez dalšího možno považovat za nejvíce kontroverzní, neboť otevírá pomyslnou Pandořinu skříňku problematiky obchodování s lidskými orgány. Základ argumentace autor staví na popisném ekonomickém modelu altruismu, včetně otázek nabídky a poptávky (a dosažení rovnovážné ceny i množství) a dále na snaze o vyvrácení „tradičních“ výhrad proti legalizaci obchodování s lidskými orgány skrze úvahu o oboustranné výhodnosti dobrovolné směny orgánů včetně *paretovského* zlepšení (tedy zlepšení, při němž je na tom nejméně jedna osoba lépe a současně na tom není nikdo hůře). Jednotlivé argumenty jako červená nit spojuje autorova snaha o nalezení odpovědi na vzájemně provázané a podmíněné otázky egoistického a altruistického přístupu k problematice (ne)dostupnosti orgánů pro transplantace.

Kapitola čtvrtá nazvaná *Ne tak úplně minimální obsah přirozeného práva* je respektu plnou polemikou s pojetím minimálního obsahu přirozeného práva dle H. L. A. Harta coby nejnutnějšího existenčního minima právního řádu. Autor má za to, že minimum takto vymezené, resp. vymezitelné je mnohem expanzivnější a obsáhlejší. Pro podporu své teze se nejprve věnuje Hartově tvrzení o analytickém oddělení práva a morálky, poté

se zaobírá přirozeným právem samotným, následně se vypořádává s Hartovým pojmem zpochybnitelnosti, poté tezí příčinnosti a nakonec otázkami spojenými s majetkem, smlouvami a odškodněním. Byla-li proto Hartem předestřena soustava minimálních pravidel práva, pak autor tvrdí (a snaží se dokázat), že tato soustava kvalifikovaných pravidel je nejen právem společným všem lidem, ale že v sobě zahrnuje i téměř vše, co v sobě obsahuje jakýkoliv právní řád. Na podporu svých argumentů autor mj. hledá soubor pravidel, která by mohla či měla vyplnit prostor, který by jim ponechala aplikace Hartovy minimální koncepce práva. (Zde je nutno podotknout, že argumenty autora ohledně odlišení daní od otroctví (viz str. 244) mohou plně obstát pouze v demokratických zemích.)

Pátá kapitola se jmenuje *Transakční náklady a vlastnická práva aneb dělají dobré ploty dobré sousedy?* Metaforu plotu coby odkaz na vlastnická práva autor rozvíjí tezí, že prosté rozdělení majetku snižuje nároky na zbylé společné rozhodovací procesy, a to vedle teze, že osoba provádějící tu kterou práci by současně měla být osobou přivlastňující si zisk takto vzniklý. Význam hranice pak autor vidí mj. v tom, že hranice napomáhají strukturování vztahů mezi jednotlivci; jako příklad mu posloužilo právo na soukromí a jeho narušení odposloucháváním nebo (akceptovatelná) míra možného využití pronajatého ekonomického statku.

Poslední kapitola je věnovaná samotné problematice *Law & Economics: Jeho zářivé minulosti a nejisté budoucnosti*. Jak napovídá samotný nadpis, autor bilancuje dosavadní vývoj oboru (i pravděpodobné perspektivy) *Law & Economics*, a dospívá k (provokativnímu) závěru, že se stal obětí vlastního úspěchu s tím, že jakmile byly pochopeny jeho principy, zůstal pouze pomyslný úkol uklidit za sebou.

Závěrem lze na straně jedné ocenit samotné (odvážně kontroverzní) myšlenky autora, ale i pečlivost jeho logicko-deduktivních úvah, na straně druhé lze pochopit zásadní kritiku absence morálních argumentů⁸ (a nabízející se ztotožnění) oboru *Law & Economics* mj. s *ekonomickým imperialismem*⁹ či *vybraným hyperindividualismem*.¹⁰

Vedle polemiky s morálně plochými argumenty autora je proto možno vést polemiku i ohledně tvrzeného *konce dějin*¹¹ oboru *Law & Economics* s tím, že zejména (či minimálně)

8 Paradoxně však morální (proti)argumenty absentují i u odpůrců, resp. kritiků samotného Epsteina - srov. BROULÍK, 2015, op. cit., s. 126–128.

9 BROULÍK, 2015, op. cit., s. 128.

10 BROULÍK, 2015, op. cit., s. 126.

11 Srov. FUKUYAMA, Francis. *Konec dějin a poslední člověk*. Překlad Michal Prokop. Praha: Rybka Publishers, 2002. ISBN 8086182274.

vznik a rozvoj tzv. *sharing economy*¹² (P2P) a fenoménů typu *Airbnb*¹³ či *Uber*¹⁴ klade nejen před obor *Law & Economics* další výzvy a otázky.

Samotný překlad jednotlivých kapitol je možno považovat za relativně přesný a věrný,¹⁵ přičemž terminologicky lze z pohledu (tuzemského) právníka považovat některé části překladu za poněkud krkolomné.¹⁶

12 Sharing economy: Koncept hybridního tržního a ekonomického modelu založeného na sdílení, výměnách, půjčování nebo pronájmu produktů, a to na pomezí mezi darováním a vlastněním. In: *Wikipedia* [online]. [citováno dne 6. 6. 2016]. Dostupné z <http://en.wikipedia.org>

13 Společnost a služba zprostředkující za úplatu (celosvětově) pronájem místního ubytování skrze internet.

14 Společnost a služba zprostředkující za úplatu (celosvětově) místní osobní dopravu skrze internet.

15 Až na drobné nepřesnosti, jako např. na straně 118 v poslední větě, ke které je nutno podotknout, že původní text hovoří o „*truth-in-lending law*“ coby právu na ochranu spotřebitele při uzavírání úvěrových smluv, nikoliv o právu obecně, nebo na straně 119 v poznámce pod čarou č. 8 dle originálu nejde o *rozzumné preference*, ale o *odůvodněné preference*.

16 Srov. např. „[...] *hlavní funkcí státu je ochrana před násilím a podvodem, jež útočí vůči osobě či majetku ostatních lidí.*“ In: EPSTEIN, Richard Allen. *Právo, ekonomie a politika*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, s. 17. ISBN 9788073575298.